

Indokolt újraszabályozás? A jogos védelem új szabályainak alkalmazhatósága az ítélkezési gyakorlatban

*jogos védelem – új büntető törvénykönyv – 4/2013. BJE –
a szabályozás kritikája – szituációs jogos védelem*

A jogos védelem egyike jogunk legrégebbi s legnagyobb hagyományokkal rendelkező jogintézményeinek. Jogos védelemre vonatkozó szabályokat már Szent István király törvényeiben is találhatunk,¹ majd e jogintézmény részletes szabályozást nyert a Tripartitumban,² valamint az 1843-as javaslatban is.

Jelen munkában a jogos védelemnek a 2012. évi C. törvény³ (a továbbiakban: új Btk.) által hozott újításait vizsgálom abból a célból, hogy az *ítélkezési gyakorlatot* is figyelembe véve választ kaphassak arra a kérdésre, hogy egyáltalán *indokolt volt-e a jogintézmény új Btk. szerinti újraszabályozása*. Mivel a törvény legnagyobb újítását a *situációs/szituatív jogos védelem*⁴ intézményének törvénybe iktatása jelenti, ezért a legnagyobb hangsúlyt ennek elemzésére helyeztem. Ezzel összefüggésben vizsgáltam meg a 4/2013. Büntető jogegységi határozatot, mely a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve III. részének helyébe lépett.

Munkámban arra a kérdésre is keresem a választ, hogy eltérő bírósági határozatok születnének-e akkor, ha az ítéletet nem az 1978. évi IV. törvény⁵ (a továbbiakban: régi Btk.), hanem az új Btk. és a 4/2013. BJE alkalmazásával hozná meg a bíróság. A kérdés megválaszolása érdekében átvizsgáltam a Kúria jogos védelem

* Dr. Deák Viktória PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, deakviki9191@gmail.com. A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg (IX-14/6/2/2017. iktatószámú szerződés).

¹ Lásd Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve, 33. Fejezet arról, ha valakinek házára mennek és ottan viadal támad: „*Akarjuk, hogy állhatatos béke és egység legyen mind nagyok és kicsinyek között, mint az apostol mondja: Mindnyájan legyetek egyesek; és senki másra támadni ne merjen. 1. § Mert ha valaki az ispánok közül ezen köztanácskozás határozata után oly nyakas engedetlen leend, hogy mást a házánál keres halálra és dulja annak javait, és a ház urát otthon találván, vele viaskodik vagy megöli őt, bűnhődjék a kivont kardról való törvény szerint. 2. § De ha azon ispán esik el ott a bajban, fekügyék megtorlatlanul.*”

² Lásd WERBÖCZY István: Tripartitum. Budapest, Téka Könyvkiadó, 1990, 509–513.

³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

⁴ A szakirodalom a situációs jogos védelem elnevezést alkalmazza a leggyakrabban, de az új Btk. kommentár kiterjesztett jogos védelemnek nevezi az új jogintézményt. Lásd Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár I. kötet, Általános Rész*. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 165.

⁵ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

tárgyában 2007 óta hozott, anonimizált határozatait, s levontam következtetéseimet arra vonatkozóan, hogy változatlan tényállás mellett eltérő döntést eredményezne-e, ha a jogos védelem új Btk. szerinti szabályait – s főként a situációs jogos védelem szabályait – alkalmazná a bíróság a régi Btk. helyett. A kutatás célja volt továbbá annak vizsgálata, hogy jogosak-e a megdönthetetlen védelem felállításával kapcsolatos aggályok, illetve, hogy valóban alkalmas lehet-e az új szabályozás a visszaélésszerű joggyakorlásra.

1. Az új Btk. és a 4/2013. BJE

Az új Btk. *gyökeres változásokat eredményezett* a jogos védelem szabályozása terén. A 2012. évi C. törvény hatálybalépése előtt még elmondható volt, hogy „*a jogos védelem törvényi megfogalmazása az első büntető törvénykönyvünk megalkotása óta nem sokat változott*”.⁶ Elég azonban csak a szemünkkel végigfutni a jogos védelem új szabályait, s rögtön láthatjuk, hogy ez a kijelentés többé nem állja meg a helyét. *Horgosi György* már 1974-es írásában felvetette, hogy a csaknem száz éve változatlan szövegezésű jogos védelmi szabályozást indokolt lenne felülvizsgálni, hiszen a büntető törvénykönyvet a mindenkori bűnözés irányához és módszereihez kell igazítani. Javasolta, hogy érdemes volna külön szabályozni a vagyon, illetve a javak elleni támadásokra vonatkozó jogos védelmi szabályokat.⁷ Felvetette továbbá, hogy érdemes lenne egy olyan jogi megoldást bevezetni, mely az élet és testi épség vagy a személyiség elleni súlyos támadások esetén a védelmet általában jogosnak nyilvánítaná, a szükségességre és az arányosságra való utalás nélkül.

A következő büntetőtörvényünk, az 1978. évi IV. törvény azonban még nem eredményezett e felvetéseknek megfelelő változásokat. A régi Btk. -t időközben módosító 2009. évi LXXX. törvény *áttörést eredményezett a jogos védelem addigi szabályai-ban*. A kitérés kötelezettség egyértelmű elvetése, az arányos védekezés ijedségből vagy menthető felindulásból történő túllépésének büntetethetőségi akadállyá minősítése, továbbá a megelőző jogos védelem törvénybe iktatása nyomán jelentősége vitathatatlan. A „védelmi berendezések” alkalmazhatóságának törvényi szabályozásával a jogos védelem köre szélesedett, hiszen az nem pusztán a jogtalan támadások, hanem a jogtalan támadások lehetősége ellen is védelmet nyújt. Az elv tehát, mely szerint a bűncselekmény tényállását kimerítő „védekezés” csak tényleges, effektív támadás esetén tolerálható, már ekkor megbukott. Az *új Btk.* viszont nem állt meg itt, hanem a tényleges támadás, majd a támadás veszélye eseteit követően – az élet elleni támadások tényét eleve feltételezve – *korlátlan lehetőségekkel ruházta fel a jogosultat*.⁸

⁶ HORGOSI György: A hivatalos személy büntetőjogi védelme a jogos védelem intézmények tükrében. *Belügyi Szemle*, 1974/10, 72.

⁷ A francia büntetőjogi törvény külön tárgyalja a személy elleni és a vagyon elleni támadás által megalapozott jogos védelmet, mivel a két különböző jellegű támadás esetén eltérően alakul a védekezés lehetősége. Bővebben lásd Mészáros Ádám: Jogos védelem a mai francia büntetőjogban. *Ügyészek Lapja*, 2011/2, 61.

⁸ TÓTH Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/1, 28.

Mészáros Ádám már a normaszöveg-tervezet közzététele kapcsán utalt arra, hogy a jogos védelem egy kivételes jogintézmény. A közbiztonság és személyi biztonság garantálása alapvetően az állam feladata, melyet akkor enged át a polgárainak, ha azt ő maga nem tudja ellátni. Semmiképp sem helyes irány, ha az állam ebből egyre nagyobb területet, egyre nagyobb mértékben enged át, hiszen ez azt jelenti, hogy az állam közrendvédelmi feladatát nem képes ellátni.⁹ Ennek ellenére az új kódex minden eddiginél szélesebb körben szabályozza a jogos védelmet.¹⁰ Az új Btk. indokolása szerint ezzel a jogalkotó azt kívánja üzenni, hogy *a jogtalan támadónak kell vállalnia támadása minden következményét.*¹¹

Az új Btk. hatálybalépése olyan mértékű változásokat eredményezett, hogy a Kúria Büntető Kollégiuma új jogegységi határozatot hozott (a továbbiakban: BJE), amely a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve III. részének helyébe lépett.

A továbbiakban az új Btk. jogos védelemre vonatkozó szabályait és a BJE rendelkezéseit párhuzamosan fogom vizsgálni.

Magyarország Alaptörvénye a jogtalan támadással szembeni védekezést alkotmányos alapjogként deklarálta.¹² „*Ha az Alaptörvény valamit az alapjogok közé emelt, akkor az azt jelenti, hogy az a legmagasabb szinten elismert, és ezért védelmet érdemlő jogosultság, amelynek legitimitását állami érdek alapozhatja meg, ezért ez a büntető jogalkotást is motiváló elvárásként fogható fel.*”¹³ Az új Btk. ennek megfelelően olyan felhatalmazást adott az ország polgárai számára, amellyel a jogtalan támadással szembeni védekezést többé nem kivételes lehetőségnek, hanem *mindenkit megillető természetes alapjognak ismeri el.*

Az első változás, hogy míg a törvényszövegek eddig valamely személy büntetőjogi felelősségéről (büntetendőségeről) rendelkeztek, addig az új Btk. a cselekményhez fűzi a büntetendőséget vagy annak akadályát. Bár a büntetendőséget kizáró objektív és szubjektív körülményeket a törvényben együtt találjuk, de hatásuk és jelentőségük mégis eltérő. Az objektív körülmények a cselekmény büntetendőségét zárják ki, tehát ha megállapítható, hogy valamilyen büntetendőséget kizáró objektív körülmény fennforgott, akkor a cselekmény nem képez bűncselekményt. Ennek egyik jelentősége, hogy több elkövető esetén mindegyikre kihat, míg a szubjektív

⁹ Mészáros Ádám: Észrevételek az új Büntető törvénykönyvről szóló Előterjesztés egyes rendelkezéseire. *De iurisprudentia et iure publico*, 2012/1–2, 24.

¹⁰ 4/2013. BJE.

¹¹ Blaskó Béla–Pallagi Anikó: Az állami büntetőhatalom érvényesülésének tendenciái, különös tekintettel az új Btk. megalkotásának két évtizedes folyamatára. In: Ruzsonyi Péter (szerk.) *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014, 37–38.

¹² Európában igen ritka, hogy alkotmányi szinten ismerje el egy állam a jogos védelemhez való jogot. Az Amerikai Egyesült Államokban viszont egyike a legalapvetőbb jogoknak. A tekintetben viszont, hogy az önvédelem joga a szerzett jogok közé vagy a szabadságjogok közé tartozik-e, nincs egységes jogirodalmi álláspont. Bővebben lásd Kapel, David B.: The Natural Right of Self-Defense: Heller's Lesson for the World. *Syracuse Law Review*, 2008/2, 247–248; Finkelstein, Claire Oakes: On the Obligation of the State to Extend a Right of Self-Defense to its Citizens. *University of Pennsylvania Law Review*, 1999/6, 1365.

¹³ Kónya István: Vélemények és várakozások az új Btk. kapcsán. In: Hack Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv – Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium, 2013, 23.

oldalát minden elkövető személyére külön kell vizsgálni.¹⁴ A szubjektív körülmények az egyénekre, az egyes elkövetőkre vonatkoznak. Az elkövető büntetendősége tehát nem téveszthető össze a cselekmény büntetendőségével. Az elkövető büntetendőségének csak egyik eleme a büntetendőség, de további feltételként érvényesülnie kell a bűnösségnek, illetve a büntetendőségi akadály hiányának is.¹⁵

Az új Btk. szerint a hangsúly nem a személyen és az ő bűncselekményhez való tudattartalmán, hanem a cselekményen van, mivel *jogtalan támadás esetén a személy „önkéntelenül” cselekszik*, és saját vagy mások érdekében kénytelen elhárító magatartást tanúsítani.¹⁶ Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy a jogos védelemnek csupán az „alapesete” tekinthető jogellenességet kizáró oknak, de a jogos védelmi cselekmény kapcsán az arányosság (az elhárítás szükséges mértékének túllépése, a Btk. 22. § (3) bekezdése) már szubjektív jellegű körülmény.¹⁷ Tehát míg a szituációs jogos védelem [22. § (2) bekezdés] esetében a törvényi szabályozás a cselekmény büntetendőségét zárja ki, addig a 22. § (3) bekezdése a cselekvő alany büntetendőségét zárja ki annak ellenére, hogy magatartása tényállásszerű és jogellenes, azaz büntetendő.

Lényeges változásokat hozott az új Btk. a *szükségesség és arányosság kérdésében* is. A jogalkalmazói gyakorlat már hosszú ideje megkövetelte a szükségesség mellett az arányosságot, mely alapján nem véletlen, hogy az új Btk. tervezete eredetileg tartalmazta az arányosság fogalmát.¹⁸ Ezáltal legalizálta volna a fenti gyakorlatot. A tervezet szövege azonban megosztotta a témában publikáló szerzőket. Az arányosság kodifikálására korábban *Berkes György* már felhívta a figyelmet,¹⁹ illetve *Ligeti Katalin* általános részi koncepciójában is volt rá törekvés.²⁰ *Belovics Ervin* az egységes jogalkalmazás elősegítése és a téves jogirodalmi álláspontok megjelenésének elkerülése végett szintén indokoltan tartotta az arányosság megjelenését a törvényi definícióban.²¹ Továbbá *Mészáros Ádám* szerint is az felelne meg a határozott normaalkotás jogállami követelményének, ha az *arányosság fogalma* valamilyen formában megjelenne a jogos védelem definíciójában.²² Ezekkel szemben *Ujvári Ákos* az arányosság fogalmának teljes elvetését szorgalmazta.²³

¹⁴ WIENER A. Imre (szerk.): *Büntetendőség, büntetethetőség: büntetőjogi tanulmányok*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, Budapest, 1998, 200–201.

¹⁵ Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár I. kötet, Általános Rész*. Budapest, Nemzeti Köszolgálati és Tankönyv Kiadó, 2013, 61.

¹⁶ ZSÁLEK Henriett: A jogos védelem jelenleg hatályos és a 2013. év július hó 1. napján hatályba lépő új törvényi szabályozásának összehasonlító elemzése. *Themis*, 2013, 405.

¹⁷ MÉSZÁROS Ádám: Bűncselekménytani tévelygések a jogos védelem kapcsán. *Ügyészek Lapja*, 2014/3–4, 28.

¹⁸ A tervezet szövege szerint: 24. § (2): „Nem büntetendő az sem, aki az elhárítás arányos mértékét ijedségből vagy menthető felindulásból lépi túl.”

¹⁹ BERKES György: A büntetőjogi felelősség feltételei. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002/3, 27.

²⁰ LIGETI Katalin: Az új Büntető Törvénykönyv Általános részének koncepciója. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006/1, 20, 39–40.

²¹ BELOVICS Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejezhető védelmi cselekményről. *Rendészeti Szemle*, 2007/7–8, 122.

²² MÉSZÁROS Ádám: Megjegyzések az új büntető törvénykönyv tervezetének a büntetőjogi felelősséget érintő rendelkezéseihez. *Rendészeti Szemle*, 2008/3, 62–63.

²³ UJVÁRI Ákos: *A jogos védelem megítélésének új irányai*. Budapest, Ad Librum, 2009, 217; UJVÁRI Ákos: *A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései*. Budapest, PPKÉ JÁK Doktori Iskola, 2008, 8.

Az arányosság végül nem került be a törvény szövegébe. Ebből arra következtethetünk, hogy a jogalkotó a kialakult joggyakorlatot továbbra sem kívánta a jogszabályban megjeleníteni. *A védelmi cselekmény egyetlen kritériuma továbbra is a szükségesség.*²⁴ Az arányosság mint fogalmi elem hiánya a jogos védelem esetében legfőképpen az arányosságbeli túllépés kapcsán problematikus. Ez ugyanis az arányossági kitétel nélküli arányosság túllépését jelenti. Ha ugyanis az arányosság nem törvény szerinti fogalmi elem, akkor nincs mit túllépni, és nem értékelhető a túllépés a védekező hátrányára.²⁵

A 4/2013. BJE szerint a szükségesség azt jelenti, hogy a védekezőnek a jogtalan támadás elhárításához enyhébb védekezési mód nem állt rendelkezésére, mint amelyet alkalmazott. Ha volt más, enyhébb mód az elhárításra, de annak megválasztásában a támadás okozta ijedtség vagy menthető felindulás a védekezőt megátolta, akkor a cselekmény büntetendő, de a védekező nem büntethető a túllépés miatt. A védekező cselekmény jogszerűségének egyetlen kritériuma tehát a 4/2013. BJE szerint a szükségesség: „A 15. Irányelv III. részének 4. pontjában az arányossággal kapcsolatban kifejtettek a továbbiakban nem alkalmazhatók. Meghaladottá vált ugyanis annak vizsgálata, hogy az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna. Ennek az elvárásnak törvényi alapja korábban is hiányzott, a hatályos szabályozás pedig tudatosan mellőzte az arányosság fogalmának megjelenítését.” Ebből következik, hogy a meg nem jelenített fogalom a szükségesség kritériumából vezethető le, s csak azon belül bír jelentőséggel. A túllépésért a védekező csak akkor felel, ha belőle a támadás ijedtséget vagy indulatot nem váltott ki, s az enyhébb elhárítási módot tudatosan tette félre, amikor a súlyosabb kimenetelűt választotta. Ekkor ugyanis a jogos védelmet a megtorlás eszközeként alkalmazta, amelyre a jogintézmény nem ad felhatalmazást. Az arányosság fogalma tehát tovább él, de nem az LB. 15. számú Irányelvében foglalt tartalommal. A szükségességen belül az arányosság vizsgálata továbbra is megkerülhetetlen marad, mivel az új Btk. 22. § (3) bekezdése szerinti szükséges mérték túllépésének vizsgálatához nélkülözhetetlen lehet.²⁶

A *legnagyobb változást* az ún. szituációs/szituatív jogos védelem intézménye jelenti.

Az új Btk. a 22. § (2) bekezdésében megdönthetetlen vélelmet állít fel az itt rögzített esetekre, melyek bekövetkezése esetén az arányosság vizsgálata szükségtelen. Így a *jogtalan támadás ab ovo élet elleni támadássá nyilvánítása* jogszerűvé teszi az élet kioltásával járó magatartást akkor is, ha a támadás a konkrét szituációban nem az élet ellen irányult,²⁷ vagy ha a támadás ilyen módon való elhárítása az adott helyzetben nem volt szükséges.²⁸ A 4/2013. BJE rögzíti, hogy a törvény által meghatározott esetekben a támadó konkrét szándékának további vizsgálata nem szükséges.

²⁴ BELOVICS Ervin: A jogos védelem új rendszerének kialakulása a magyar büntetőjogban. *Kriminológiai Tanulmányok* 50, 2013, 203.

²⁵ MÉSZÁROS Ádám: *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015, 71.

²⁶ UJVÁRI Ákos: A jogos védelem és az arányosság kérdései a 4/2013. Büntető jogegységi határozat tükrében. *Magyar Jog*, 2014/4, 215.

²⁷ BELOVICS: *A jogos védelem...* i. m., 204.

²⁸ BELOVICS Ervin–GELLÉR Balázs –NAGY Ferenc–TÓTH Mihály: *Büntetőjog I.* HVG-ORAC, 2012, 250.

A jogegységi határozat mindezt azzal indokolja, hogy a jogtalanul megtámadottak a támadóhoz képest többszörös hátrányban vannak, mert a támadó dönti el a támadás célját, helyét, idejét és módját. A védekezőt mindez felkészületlenül éri, és ezért az esetek többségében kiszolgáltatott helyzetben van. Ellenszegülésének sikere is kétséges, sőt olykor kimenetele csupán a véletlen, a szerencsén múlik. Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a *jogtalan támadás éjjel, felfegyverkezve, fegyveresen vagy létszámfölényben levő támadók* által történik. A személy elleni jogsértő magatartásokkal szembeni védekezés korlátlanágát is ebből a megfontolásból ismeri el a törvény olyan elkövetési mód vagy napszak mellett, ahol a jogtalan támadás elhárítása, az annak érdekében kifejtendő aktív ellenszegülés eleve esélytelenebb, kockázatosabb.

Az új Btk. szerint ez a szabály *három esetkörben* alkalmazható: a személy elleni támadás, a lakásba történő jogtalan behatolás és a lakáshoz tartozó bekerített helyre történő jogtalan, fegyveres behatolás esetén.

1.1. A személy elleni támadás

Személy elleni támadás esetén az új Btk. 22. § (2) bekezdés a) pontja alapján akkor áll fenn a fenti megdönthetetlen vélelem, ha a jogtalan támadást éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan követik el. Ezekben az esetekben a 4/2013. BJE szerint *fennáll a védekezés teljes szabadsága*, amely azt jelenti, hogy ha a támadás jogtalansága megállapítható, akkor az elhárítás szükséges, a túllépés fogalmilag kizárt, így az nem is vizsgálendő. A jogegységi határozat azt is rögzíti, hogy a vélelem csak abban az esetben áll fenn, ha az a) ponthoz, tehát a személy elleni támadáshoz kapcsolódik annak valamely alpontja. Az új Btk. kommentár szerint a természetes személy élete, testi épsége, egészsége, valamint alapvető jogai ellen intézett valamennyi támadás, a jó hírnevet és a becsületet sértő verbális támadások tartoznak ebbe a körbe.²⁹

Az *éjjel* fogalmát illetően a magánlaksértéssel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot vehetjük alapul, mely szerint városokban az este tizenegy és hajnali öt óra közötti cselekmény tekinthető éjjel megvalósítottnak, míg a kisebb helyeken a helyi szokások figyelembevételével az este tíz órát kell számításba venni.³⁰ A *fegyveres, a felfegyverkezett és a csoportos elkövetés* fogalmát viszont az értelmező rendelkezések között megtalálhatjuk.³¹

Azáltal, hogy az ily módon történő támadásokat – az eset összes körülményének és egyediségének ismerete nélkül – előzetesen minősíti a jogalkotó élet ellen irányulónak – előre nem ismert tényezők figyelmen kívül hagyásával –, létrehoz egy korlátlan cselekvési lehetőséget, s *ad felhatalmazást a támadó életének kioltására*.³²

²⁹ Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár I. kötet, Általános Rész*. Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, 2013, 165.

³⁰ BELOVICS–GELLÉR–NAGY–TÓTH: i. m., 250.

³¹ Lásd 2012. évi C. törvény: 459. § (1) bek. 3., 5. és 6. pontok.

³² ZSÁLEK: i. m., 413–414.

Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke védőként üdvözölte a megdönthetetlen vélelmet. Álláspontja szerint a büntetőeljárás alá vont személy védője aligha kaphatott volna ennél nagyobb ajándékot a jogalkotótól, hiszen így nem kell bizonyítani, hogy mi volt a jogtalan támadó szándéka, arányos volt-e a vagyron elleni támadás elhárítása akár az élet kioltása árán is.³³

1.2. A lakásba történő jogtalan behatolás

A lakásba történő jogtalan behatolásnak, mint második esetkörnek, ugyanazok a további feltételei, mint a személy elleni támadásnak. A *védelem* alkalmazásához mindössze arra van szükség, hogy *valaki éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan jogtalanul lépjen be másnak a lakásába*.

A lakás fogalmát a jogalkalmazói gyakorlat a magánlaksértés törvényi tényállása körében alakította ki, mely szerint azok a zárt helyek minősülnek lakásnak, melyek rendeltetészerűen emberi tartózkodási helyként, illetve rendszeres éjjeli szállásként szolgálnak.³⁴ E körben a törvény nem kívánja meg, hogy a támadás személy vagy javak ellen irányuljon, vagy az közvetlen magatartásban nyilvánuljon meg, hanem a támadást már a „*behatolási*” cselekmény elkövetésével minősíti. Az arányosság vizsgálata pedig akkor is szükségtelen, ha az elhárítás által a behatolónak okozott sérelem túlmutat a behatolás által megvalósított sérelmen. Adott esetben lehetséges, hogy a támadónak egyáltalán nem volt ölési szándéka, hanem pusztán a vagyoni javak megszerzésének célja vezérelte, s a behatolással érintett személy élete egyáltalán nem volt veszélyben.³⁵ Így ha a lakásba történő behatolás nem is társul személy elleni erőszakkal, a védelem akkor is lehetővé teszi, hogy vagyron elleni támadások esetén is ki lehessen oltani a támadó életét.³⁶ Lényeges viszont, hogy a 4/2013. BJE szerint a *védelem alkalmazását nem alapozza meg*, ha a lakásba jogszerűen bejutó személy utóbb felszólítás ellenére nem távozik onnan.

1.3. A lakáshoz tartozó bekerített helyre történő behatolás

A lakáshoz tartozó bekerített helyre történő jogtalan, fegyveres behatolás esetén a védelem alkalmazását csak *az a jogtalan behatolás alapozza meg, melyet fegyveresen, lakáshoz tartozó bekerített területen követnek el. A bekerített terület* olyan

³³ Ugyanakkor leszögezte azt is, hogy büntetőjogásként minden fórumot fel fog használni arra, hogy felszólaljon e jogintézménnyel szemben, hiszen a jogalkotó olyan területen vonta el az egyedi ügyben döntést hozó bíróság kompetenciáját, ahol az ügy minden körülményének feltárása után az ítéelő bíró lenne abban a helyzetben, hogy igazságos döntést hozzon. BÁNÁTI János: Vélemények és várakozások az új Büntető Törvénykönyv kapcsán. In: Hack Péter (szerk.): *Új Büntető Törvénykönyv – Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium, 2013, 36.

³⁴ PETROVICS Aletta: A jogos védelem intézménye és aktuális kérdései. *Bibó Jogi és Politikatudományi Szemle*, 2014/1, 109.

³⁵ ZSÁLEK: i. m., 416–417.

³⁶ PETROVICS: i. m., 114.

összefüggő körülhatárolt terület, ahová csak a belépésre szolgáló eszközök (ajtó, kapu) használatával lehet belépni, illetve a bejutás fizikai erőfelfejtéssel csak azon az akadályon (kerítés) keresztül lehetséges, amelyet a hely védelme érdekében emeltek.³⁷

2. Az új szabályok kritikái

A törvény hiányosságai között említhető, hogy a *jogalkotó adós maradt a támadás fogalmának a pontosításával*, továbbra sem tisztázott az a kérdés, hogy jogellenes mulasztás vagy a támadó ideiglenes passzív magatartása alapja lehet-e a jogos védelmi helyzet megállapításának.³⁸ Ezeket a hiányosságokat kiküszöbölendő, helyesebb lett volna, ha a „jogtalan cselekmény” kifejezés került volna a törvény szövegébe.³⁹

Belovics Ervin szerint a jogos védelemmel kapcsolatban bekövetkezett változások – mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás területén – egyértelműen a megtámadott érdekeit kívánják védelmezni azáltal, hogy a támadás minden kockázatát a támadóra hárítják. Ugyanakkor rámutat arra is, hogy az új szabályozás *nem teljesen koherens*, hiszen az arányosság fogalma a hagyományos jogos védelem szabályozásánál sem szerepel, így ott is csak a szükségesség az egyetlen megkívánt kritérium. Ebből adódóan pedig felesleges volt a Btk. 22. § (2) bekezdés szerinti szabályozás, hiszen ha a feltételek között az arányosság egyik esetben sincs nevesítve, akkor indifferens, hogy mire irányult a támadás, és milyen eredményt idézett volna elő a védekezés.⁴⁰

A 4/2013. BJE azonban kitér erre a *látszólag ellentmondásos helyzetre*, s rögzíti, hogy a törvény indokolása szerint a jogalkotói akarat világos célkitűzése a súlyos, erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés biztosítására, a jogos védelmi helyzet kiszélesítése. A jogalkotó tehát a jogos védelmet tágítani, nem pedig szűkíteni kívánta. A 22. § (2) bekezdésének törvényi védelemmel megerősített esetei ezért nem rontják le a korábbi ítélkezési gyakorlat által kimunkált és követett azon elvet, mely szerint – a védett jogtárgyak egyenrangúságára figyelemmel – az élet elleni támadással szemben a védekezés szükséges mértéke nem léphető túl. Ennek hangsúlyozása azért fontos, mert a 22. § (2) bekezdésében megkívántak nélkül a 22. § (1) bekezdése szerinti szabályozás alapján megállapított jogos védelem sem zárja ki annak lehetőségét, hogy az élet elleni támadást a védekező a támadó életének kioltásával hárítsa el. Ugyanakkor itt szerepet kap az arányosság kérdése, mivel ebben az esetben vizsgálendő, hogy mi okozta az elhárításhoz szükséges mérték túllépését. Büntetlenséget ezért csak akkor eredményezhet, ha a túllépés oka ijedség vagy menthető felindulás.

Jómagam helyeslem, hogy az új szabályozás minden kockázatot a támadóra hárít, és egyetérték azzal, hogy a jogalkotó a jogos védelmi helyzetben cselekvő személy

³⁷ BELOVICS: *A jogos védelem...* i. m., 204.

³⁸ PETROVICS: i. m., 110.

³⁹ MÉSZÁROS Ádám: *Büntetőjogi kodifikációk alkonyán és hajnalán*. Pécs, Virágmandula Kft., 2012, 153.

⁴⁰ BELOVICS: *A jogos védelem...* i. m., 205.

szempontjait helyezi előtérbe. Egyetértek *Zsálek Henriett*-tel abban, hogy a támadás során érzelmi állapotában megzavart megtámadottól nem várható el, hogy természetes indulatát, ijedtségét az adott helyzetben objektíven értékelje, s a támadással arányban állóan cselekedjen.⁴¹ Elismerem viszont azt is, hogy az arányosság vizsgálatának a fent említett esetekben történő kiiktatása alkalmat adhat a visszaélésekre is. *Az új Btk. viszont nem tartalmaz olyan garanciális szabályokat, melyek kizárnák vagy korlátoznák a visszaélés lehetőségét.*⁴² Tartani lehet ugyanis attól, hogy megfelelő elszántság és előkészület mellett, bárki teremthet magának jogos védelmi helyzetet, s így ez a jogintézmény a bosszú eszközévé válhat.

Polgár András szerint megoldást jelenthetne, ha csak „ellenkező bizonyításig” kellene úgy tekinteni a támadást, hogy az élet ellen irányult, mert ezzel a *megdönthető vélelemmel* ki lehetne zárni az igazságtalan döntések megszületését, és a bírói mérlegelés lehetőségének szükségtelen korlátozását.⁴³ Hasonló javaslatot fogalmazott meg *Petrovics Aletta* is, aki szerint helyesebb volna, ha az új Btk. 22. § (2) bekezdésében rögzítésre kerülne, hogy az elhárító magatartást akkor kell arányosnak tekinteni, ha *a történések egész folyamatát figyelembe véve a védekező alapos okkal feltételezhető, hogy a jogtalan cselekmény az életének kioltására is irányul.*⁴⁴ Ez a rendelkezés ugyanis kifejezésre juttatná a jogalkotó eredeti szándékát, mely kitérítaná a védekező lehetőségeit, és a jogtalan cselekmény kockázatát a támadóra hárítaná, de ugyanakkor biztosítaná, hogy a bíróság vizsgálja és mérlegelje az eset egyedi körülményeit is.

A fenti véleményekkel egyetértve ugyanakkor úgy gondolom, hogy a szituációs jogos védelem intézményének nagyon leegyszerűsített értelmezése vezethet csak arra az álláspontra, hogy ezekben az esetekben a bírói mérlegelés teljes egészében kizárt. A szükséges mérték kérdését valóban nem kell vizsgálnia a bíróságnak, de a szituációs jogos védelem feltételeinek fennállását a bíróságnak mérlegelnie kell.⁴⁵ Ez alatt pedig nem pusztán annyit kell érteni, hogy az új Btk. 22. § (2) bekezdése szerinti valamely körülmény meglétét kell a bíróságnak vizsgálni, hanem azt is, hogy a *jogos védelem általános feltételei* fennállnak-e.

3. Az új szabályozás az ítélkezési gyakorlat tükrében

Mint fentebb bemutatásra került, az új szabályozást *több kritika* is érte. Számos szerző aggódik amiatt, hogy a megdönthetetlen vélelem felállítására visszaélésekre adhat okot, mely által a jogos védelem intézménye a megtorlás eszköze lehet. Kritikaként fogalmazódott meg továbbá az is, hogy *indokolatlan volt az arányosság vizsgálatának teljes elvetése a 22. § (2) bekezdésében rögzített esetekben*, hiszen

⁴¹ ZSÁLEK: i. m., 418.

⁴² PETROVICS: i. m., 115.

⁴³ POLGÁR András: A jogos védelem és a végszükség napjaink ítélkezési gyakorlatában. *Büntetőjogi tanulmányok*, 2013/14/2., 25.

⁴⁴ PETROVICS: i. m., 123.

⁴⁵ Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár I. kötet, Általános Rész*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, 2013, 165.

kétséget kizáró módon nem lehet bizonyítani, hogy a támadás tényleg az élet ellen irányult.

Vajon tényleg túl nagy hatalmat adott a jogalkotó e megdönthetetlen vélelem bevezetésével a megtámadott kezébe? Valóban indokolt lenne a megdönthetetlen vélelmet megdönthetővé változtatni? Valóban alkalmas lehet az új szabályozás a visszaélésekre? És ha igen, milyen módon lehetne ezt megakadályozni? Tekintettel arra, hogy az új szabályok szerinti jogos védelemnek *még nincs kialakult ítélkezési gyakorlata*, ezért a kérdésekre a választ a múltbeli ítéletekben kerestem. Ennek során megvizsgáltam a Kúria/Legfelsőbb Bíróság⁴⁶ jogos védelem tárgyában 2007 óta hozott több mint harminc darab anonimizált határozatát, s azok alapján vontam le következtetéseimet.⁴⁷

Mindenekelőtt arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a 22. § (2) bekezdése által felállított megdönthetetlen vélelem alkalmazása mennyiben változtatná meg a korábbi döntéseket. Ezért olyan határozatokat kerestem, amelyekben a vádlottat (a jogos védelmi helyzetben lévő személyt) a korábbi törvény alapján elítélték az elhárításhoz szükséges mérték túllépése miatt, de az új Btk. alapján, a 22. § (2) bekezdés, illetve a 4/2013. BJE alkalmazásával felmentése lenne indokolt. Ilyen esetet azonban nem találtam.

A határozatok átvizsgálása után általánosságban elmondható, hogy a terhelték és védőik a felmentés reményében *előszeretettel hivatkoznak jogos védelemre, az esetek többségében azonban alaptalanul*. Idesorolható az az esetkör is, amikor a terheltet jogtalan támadás egyáltalán nem érte, vagy a terhelt maga is a jogtalanság talaján állt, amikor a sértett kihívását elfogadta.⁴⁸

Kutatásom során számos olyan esettel találkoztam, ahol az első- vagy a másodfokú bíróság elítélte a terheltet, mert úgy találta, hogy az nem volt jogos védelmi helyzetben.⁴⁹ Azonban az ilyen határozatok között több olyan is található, ahol az első- vagy másodfokú bíróság határozatával ellentétben a Kúria/Legfelsőbb Bíróság – a régi Btk. szabályainak alkalmazásával – meg tudta állapítani a jogos védelmi helyzetet, valamint az elhárító magatartás szükséges és arányos voltát.⁵⁰ Az alábbiakban bemutatandó négy esetből az első tartozik a fenti körbe.

3.1. A Bfv. I. 1. 012/2007/3. számú ügy

Jelen ügyben a súlyos testi sértés büntette miatt emelt vád alól a Legfőbb Ügyészség által benyújtott felülvizsgálati indítvány alapján mentette fel a Legfelsőbb Bíróság

⁴⁶ Az elnevezéseket a továbbiakban annak megfelelően használtam, hogy a határozat születésekor ténylegesen mi volt a legmagasabb bírói testületünknek.

⁴⁷ Az általam vizsgált anonim határozatok megtalálhatóak a következő linken: <http://birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/anonim-hatarozatok-tara>.

⁴⁸ Bfv. III. 732/2012/8. szám.

⁴⁹ Bfv. III. 321/2008/5. szám, Bfv. II. 683/2008/5. szám, Bfv. III. 858/2010/5. szám, Bfv. 906/2011/5. szám, Bfv. III. 499/2010/9. szám, Bfv. III. 612/2010/5. szám, Bfv. 359/2010/5. szám, Bfv. III. 1. 036/2007/6. szám, Bfv. III. 432/2011/6. szám.

⁵⁰ Bhar. III. 644/2007/12. szám, Bfv. II. 1564/2012/5. szám, Bfv. III. 764/2010/8. szám, Bfv. II. 174/2012/5. szám.

róság a terheltet.⁵¹ A tényállás szerint a II. rendű terhelt egy délutánon felkereste az I. rendű terheltet azért, hogy az I. rendű terhelt élettársának kölcsönadott pénzt visszakérje. A felek a kerítésen keresztül tárgyaltak, amikor a II. rendű terhelt pofon ütötte az I. rendűt, aki kiment az utcára, s ott ő is kétszer pofon ütötte a társát. A II. rendű terhelt ezután elment, majd nem sokkal később egy gumicsővel együtt tért vissza, aminek a végére egy vasból készült csavar volt erősítve. Mivel ezzel együtt ment be az I. rendű terhelt udvarára, ahol támadólag lépett fel, az I. rendű terhelt felvett egy csákányt, amivel orra vágta a II. rendű terheltet, aki elesett, az I. rendű terhelt pedig eldobta a csákányt. Az eszközt ezúttal a II. rendű terhelt kapta fel, s azzal rátámadt az I. rendűre. Az I. rendű terhelt ezért felvett egy ásót, amivel kiütötte a csákányt a II. rendű terhelt kezéből, majd kidobta őt az udvaráról. Az ügyészség álláspontja szerint az I. rendű terhelt jogos védelmi helyzetben volt, amikor elhárította a II. rendű terhelt támadását, így tévedett a bíróság, amikor büntetőjogi felelősségét megállapította, s vele szemben büntetést szabott ki. Álláspontja szerint az I. rendű terhelt védekezése szükséges és arányos volt, csak megütötte támadóját, nem szándékozott nagyobb sérelmet okozni annál, mint amit ő is elszenvedhetett volna. Érvelését osztotta a Legfelsőbb Bíróság is, így az I. rendű terheltet az ellene emelt súlyos testi sértés büntetének vádja alól felmentette.

A fenti eset részletes ismertetését azért tartottam indokoltnak, mert *személy elleni támadással találkozhattunk, melyet a támadó felfegyverkezve követett el*. Tehát az új Btk. szerint ezekben az esetekben alkalmazható lenne a 22. § (2) bekezdése, s bár életet közvetlenül fenyegető helyzet nem állt fenn, az arányosság vizsgálatára nem kerülhetne sor. Viszont láthattuk, hogy az *első- és másodfokú bíróság* el sem jutott odáig, hogy az arányosság kérdését vizsgálja, hiszen már *magát a jogos védelmi helyzetet sem állapította meg*. Márpedig ennek hiányában a 22. § (2) bekezdése nem alkalmazható.

3.2. A Bfv. II. 693/2011/5. számú ügy

Az alábbi esetben a vádlott elítélését nem a védekezéshez szükséges mérték túllépése okozta, ennek ellenére bevonható a vizsgálat körébe. A tényállás szerint⁵² a terhelt és a sértett falubeliek, ismerték egymást, közöttük konfliktus korábban nem volt. Mindkét fél rendszeresen és nagymértékben fogyasztott alkoholt, a sértettől pedig köztudott volt, hogy ilyenkor agresszív és kötekedő. A faluban ismeretes volt, hogy a sértett rendszeresen kést hord magával, mellyel ittas állapotban gyakran fenyegetőzött, ezért sokan tartottak tőle a faluban. A perbeli eset délutánján a terhelt egy ismerősével beszélgetett a vasbolt bejárata előtt, melyben megzavarta őket a sértett szellemi fogyatékos fia. Mivel a terhelt nem foglalkozott a fiúval, az rugdosni kezdte őt. A terhelt először ellökte a fiút, majd szólt a közelben tartózkodó sértettnek, hogy szóljon a fiának, hagyja őt békén. A sértett ekkor indulatba jött és szóváltás bontakozott ki a terhelt és a sértett között. A terhelt ezután elindult hazafelé, a sértett

⁵¹ Bfv. I. 1. 012/2007/3. szám.

⁵² Bfv. II. 693/2011/5. szám.

azonban követte őt, és mintegy tíz méterre a vasbolt bejáratától ismét veszekedni kezdtek. Miután egymással szembefordultak, a sértett a ruházatából előrántott egy zsebkést. Ezt észlelve a terhelt szintén elővette hegyes, éles, emberi élet kioltására alkalmas zsebkését. Ezután a terhelt és a sértett egymással szembefordulva, egymástól mintegy három-öt méterre állva, késeikkel egymás irányába hadonásztak. Eközben a sértett azt a kijelentést tette, hogy „leszúrlak”. A terhelt pedig megcélozva a sértett felsőtestét, a kést közepes erővel a sértett mellkasába dobta. A sértett sérülésének gyógytartama nyolc napon túli, a tényleges gyógytartam mintegy három-négy hét volt.

Az elsőfokú, illetve a másodfokú bíróság is emberölés büntetének kísérlete miatt ítélte el a terheltet. A terhelt védője felülvizsgálati indítványában jogos védelemre hivatkozva kérte a terhelt felmentését, de a Kúria alaptalannak találta azt. Bár elismerte, hogy *„a terhelt részéről a kés elővétele az esetlegesen őt érő támadás elleni védekezésre felkészülésként, jogtalanaként nem értékelhető, és ekként ez a körülmény a jogos védelem megállapítását nem zárja ki”*, mégis úgy határozott, hogy a terhelt és a sértett közötti három-öt méter távolság túl sok ahhoz, hogy a sértett magatartása közvetlenül fenyegető jogtalan támadásként legyen értékelhető. Erre való tekintettel úgy határozott, hogy a terhelt védője által benyújtott felülvizsgálati indítvány nem alapos.

Látható tehát, hogy ebben az esetben nem a szükséges mérték túllépése vezetett a terhelt elítéléséhez. A Kúria – az előző eset első- és másodfokú bíróságaihoz hasonlóan – *nem állapította meg a jogos védelmi helyzetet* a terhelt javára. A határozat indokolásával azonban nem értek egyet, mivel az esetből kiderült, hogy a három-öt méteres távolság éppen elég volt ahhoz, hogy nyolc napon túli sérülést okozzon a sértettnek, tehát ugyanez fordítva is történhetett volna. Véleményem szerint az új Btk. szabályai szerint a terheltet felmentenék a Btk. 22. § (2) bekezdése alapján. *Úgy gondolom, hogy a terheltet jogtalan támadás érte*, amikor a sértett utánament, és kést rántva – tehát felfegyverkezve – azzal fenyegette, hogy leszúrja, miközben folyamatosan hadonászott a késével. Így a terheltet még abban az esetben is fel kellene menteni, ha a sértett életét kioltotta volna. Fontos viszont megjegyezni, hogy ha a Kúria továbbra sem állapítaná meg a jogos védelmi helyzetet a terhelt javára, akkor a szituációs jogos védelem szabályozottsága ellenére – jogtalan támadás híján – most sem születne felmentő ítélet.

3.3. A Bf IV.629/1996. számú ügy

Jelen ügyben felmentő ítélet született, azonban annak oka szolgálhat némi tanulsággal. A tényállás szerint⁵³ a vádlott az ország területén, különféle helyeken bejelentés nélkül lakott, és megélhetését bűncselekményekből, illetve közelebről nem ismert illegális kereskedelemről biztosította. A vádlott ellen több büntetőeljárás is indult, melyek elől elrejtőzött. A vádlott azonban nemcsak a hatóságok, de korábbi „üzlettársai” elől is bujkált. 1995. május 18-án a vádlott egyik korábbi „üzlettársa”, a

⁵³ Bf IV.629/1996. szám.

sértett és annak két barátja elhatározták, hogy felkutatják a vádlottat, abból a célból, hogy valamiért kérdőre, illetve felelősségre vonják. Ebben a vádlott egyik barátja volt a segítségükre, akinek tudomása volt a vádlott tartózkodási helyéről, a lakásba való bejutás módjáról, s vállalta, hogy odavezeti őket. Délután három óra körül érkeztek meg gépkocsijukkal, majd a vádlott barátja becsengetett, a vádlott pedig – aki csak a barátját vette észre az erkélyről –, szokásához híven gyanútlanul kidobta neki a kulcsot. Így jutottak be a házba, de a lakásajtót a vádlott barátja már nem nyitotta ki, hanem azon bekopogott. A vádlott félmeztelenül ajtót nyitott, így a sértett és két társa, az ajtót benyomva behatoltak a lakásba. A vádlott barátja az ajtóban maradt. A vádlott a sértett két barátját nem ismerte. A behatolók nem közölték jövetelük célját, a vádlott pedig a váratlan eseménytől nagyon megijedt. Beszaladt a szobába, és az ágy mellett elhelyezett, töltött forgópisztolyt felkapva, felszólította a sértett két barátját – akik közben utánamentek a szobába –, hogy távozzanak. Ezzel egyidejűleg egy figyelmeztető lövést adott le a mennyezetbe, felfelé tartva a pisztolyt. A két ember az erkélyajtó felé húzódott, a vádlott pedig, mivel azok a háta mögé kerültek, az előszoba felé fordult, illetve lépett, ahol viszont a sértett állt, aki kezében egy rádiótelefont tartott. A sértett ekkor a tőle kb. 0,5-1 méter távolságban elhelyezkedő vádlott felé fordult egész testével, kezében tartva a telefont. A vádlott ettől a mozdulatától megijedt, mellmagasságba emelte a pisztolyt, és a vele szemben álló, feléje forduló sértettet mellbe lőtte, aki a lövés után a földre zuhant. A sértett perceként belül meghalt.

Az elsőfokú bíróság emberölés büntette miatt ítélte el a vádlottat. Álláspontja szerint a vádlott jogos védelmi helyzetben cselekedett ugyan, jogosult volt a sértettnek és két társának a személyét közvetlenül fenyegető támadását elhárítani, és azzal szemben védekezni. A vádlott elhárító tevékenységét azonban nem találta az arányosság követelményeinek megfelelőnek. Okfejtése szerint a vádlott a sértett támadását legfeljebb a testi sértés elleni fenyegetésként foghatta fel, súlyosabb támadástól nem tarthatott. *A védekezés szükséges mértékét a sértett fellépése folytán keletkezett ijedtségében lépte túl*, de az adott helyzetben ez az ijedtség csupán korlátozta őt az elhárítás szükséges mértékének a felismerésében, ezért az elsőfokú bíróság a Btk. 29. §-ának (3) bekezdését alkalmazta, következképpen a vádlott bűnösségét megállapította. A másodfok szerint az elsőfokú bíróság tévedett, amikor megállapította a vádlott bűnösségét. A Legfelsőbb Bíróság szerint az ügyben az eldöntendő kérdés az volt, hogy mennyiben volt elvárható a vádlottól, hogy a támadás elhárításához szükséges módot és mértéket megfelelően megválassza. Érvelése szerint a történések egész folyamatát figyelembe véve, a cselekménysor összefüggő vizsgálata alapján az volt megállapítható, hogy a vádlottnál már a cselekményt megelőző időszakban félelemérzet alakult ki a sértett fenyegető magatartása miatt. Ez a félelem és a kiszolgáltatottság érzése fokozódott, amikor a vele szemben fizikailag lényeges erőfölényben lévő sértett két társával jogtalanul és váratlanul az ajtót benyomva a lakásában megjelent. A behatolók a megrémült vádlottat – a lakásból kiutasítás és figyelmeztető lövés leadása ellenére – körülvették, támadólag léptek fel vele szemben, és a sértett a menekülés egyetlen útját is elzárta előle. Ebben a szorongatott helyzetben, minden más védekezési lehetőség kizártsága folytán a vádlott a pánikhelyzetből adódó, élettanilag tudatszűkült állapotban cselekedett.

Képtelen volt arra, hogy a védekezés szükséges mértékét megválassza, lehetetlen volt számára annak a reális felmérése, hogy a sértett támadásának az elhárítása esetleg más módon is elérhető. Az ellene irányuló *jogtalan támadás elhárításának szükséges mértékét tehát a vádlott azért lépte túl, mivel ijedtsége és félelemérzete folytán azt nem volt képes felismerni*. Így a vádlott büntetőjogi felelőssége megállapításának nincs helye. Ezért a Legfelsőbb Bíróság a vádlottat az emberölés büntette miatt ellene emelt vád alól felmentette.

Tekintettel az új Btk. 22. § (2) bekezdésére, mivel *a vádlottat a lakásában érte csoportosan elkövetett jogtalan behatolás*, így a jelenlegi szabályok szerint ebben az esetben nem is lett volna szükséges az arányosság kérdésének vizsgálata, a vádlottat már az elsőfokú bíróságnak fel kellett volna menteni. Ennek ellenére nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a Legfelsőbb Bíróság végül mégis felmentette a vádlottat, alkalmazva azt a most is létező szabályt, mely szerint *nem büntethető az, aki az elhárításhoz szükséges mértéket ijedtségéből vagy menthető felindulásból lépi túl*.

A végeredmény tehát a régi és az új Btk. szabályait alkalmazva is ugyanaz. Az új Btk. 22. § (2) bekezdésének b) pontjának bd) alpontja alapján az arányosság vizsgálata nélkül kellene felmenteni a vádlottat. Megállapítható azonban, hogy megdönthetetlen vélelem hiányában a 22. § (3) bekezdésének alkalmazása ugyanerre az eredményre vezetne: véleményem szerint nagyobb ijedtséget és menthető felindulást jelent, ha valaki lakásába éjjel vagy fegyveresen, vagy felfegyverkezve hatolnak be jogtalanul. Úgy vélem, hogy ezekben az esetekben is kétségtelen lenne a vádlott felmentése. A megdönthetetlen vélelem alkalmazása nyomán azonban már az elsőfokú bíróság egyértelműen megállapíthatná a vádlott felmentését.

Ebben a körben tehát egyedül *a visszaélészerű joggyakorlás* kérdése lehet agályos. Jómagam úgy vélem, hogy aki a jogos védelem intézményét visszaélészerűen, a megtorlás eszközeként kívánja alkalmazni, az a megdönthetetlen vélelem nélkül is meg tudja tenni. Véleményem szerint az ijedtségre való hivatkozás éppen úgy képes ezt a célt szolgálni, mint a 22. § (2) bekezdése. Továbbá ahhoz, hogy valaki ijedtségre vagy menthető felindulásra tudjon hivatkozni, még csak az sem szükséges, hogy a 22. § (2) bekezdésben rögzített feltételeknek megfeleljen a támadás.

Erre szolgálhat példaként a következő eset.⁵⁴

3.4. A Bfv. I. 536/2010/6. számú ügy

A terhelt 2009. március 7-én délután három óra körüli időben barátjával együtt egy vendéglőben tartózkodott, ahol jelen volt a szintén helybeli lakos, ittas állapotban lévő sértett is. A sértett, valamint a terhelt és barátja között „érdemi indok nélküli” szóváltás alakult ki. Ennek során a sértett az egyik asztalnál ülő terhelthez lépett, és a nyakánál megfogta a terhelt ruháját. A terhelt erre az asztaltól felállva ökölbe szorított kezével erősen felfelé ütött, amivel egyrészt lerázta magáról a sértett kezét, másrészt orrtájékon eltalálta a sértett arcát. Az ütés következtében a sértett a föld-

⁵⁴ Bfv. I. 536/2010/6. szám.

re került, majd az egyik vendég kiségtette a vendéglőből. A sértett a terhelt ütése következtében orrcsonttörést, agyrázkódást, arcának és koponyájának zúzódását szenvedte el, amely sérülések nyolc napon túl gyógyultak.

A terhelt védője a 2009-ben megváltozott jogszabályra hivatkozva kifejtette, hogy *a terhelt a jogtalan támadás elől nem volt köteles kitérni; azt jogszerűen háritotta el, az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből és menthető felindulásból lépte túl*, mely kizárja a büntethetőségét. A Legfőbb Ügyészség a felülvizsgálati indítványt alaposnak találta, s a terhelt felmentését indítványozta. Megítélése szerint a terheltet jogtalan támadás érte, elhárító cselekménye szükséges volt, de annak eredménye alapján az elhárítás szükséges mértékét valóban túllépte. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati indítványt alaposnak találta, egyetértett azzal, hogy a terhelt valóban jogtalan támadást háritott el, de az általa okozott sérülések nem felelnek meg az arányosság követelményének, mivel aránytalanul nagyobb sérelmet idézett elő, mint amit a jogtalan támadás okozott, illetve okozhatott volna. Mivel a terhelt az elhárítás szükséges mértékét túllépte, a Legfelsőbb Bíróság azt vizsgálta, hogy arra ijedtségből, avagy menthető felindulásból került-e sor. A Legfelsőbb Bíróság egyetértett a legfőbb ügyészi állásponttal abban, hogy a barátja társaságában, nyilvános helyen, ülő helyzetben tartózkodó terheltnek az ellenreakciója az általános közvélekedés szerint is menthető felindulásból elkövetettnek tekinthető. Az elhárításhoz szükséges mérték túllépésének oka tehát a terhelt *menthető felindulása*, így a Legfelsőbb Bíróság felmentő ítéletet hozott.

4. „Eseti érvek” a szituációs jogos védelem mellett

Az alábbiakban négy olyan esetet ismertetek, amelyek segíthetnek rávilágítani a szituációs jogos védelem intézményesítése mögött húzódó indokokra.

4.1. A Bfv. I. 1591/2012/5. számú ügy

Az eset tényállása szerint⁵⁵ az I. rendű vádlott foglalkozásából eredően tisztában volt azzal, hogy az arab nemzetiségű pénzváltóknál általában jelentős mennyiségű készpénz található, akik általában kerülnek a hatóságokat, esetenként a sérelmükre elkövetett bűncselekményeket sem jelentik, így elhatározta, hogy arab pénzváltók sérelmére fog rablásokat elkövetni. A bűncselekmények előkészítésébe bevonta őt ismerősét is. Elsőként egy egyiptomi állampolgár lakhelyét derítette fel, és terhelt-társaival közölte az elkövetés tervét. 2009. július 30-án este az I. rendű terhelt és két társa a lakása bejáratánál viperákkal bántalmazták a sértettet, és összesen 7,4 millió forint értékű devizát és forintbankjegyet vettek el tőle. Az I. rendű terhelt a cselekmény során végig magánál tartotta az engedéllyel viselt lőfegyverét, erről a tényről azonban egyik társa sem tudott. A cselekmény alatt egyik társuk az előzetes megegyezés szerint gépkocsival várakozott a társaira, majd őket a gépkocsit vezetve a sértetti üldözés elől elmenekítette.

⁵⁵ Bfv. I. 1591/2012/5. szám.

Ebben az esetben tehát a *sértettet csoportos támadás érte*, viperákkal (*felfegyverkezve*) bántalmazták, melynek során az egyik terhelnél fegyver is volt. A jogtalan támadás kérdése nem vitás, ahogyan az sem, hogy az személye ellen is irányult.

4.2. A Bfv. III. 32/2009/5. számú ügy

Ebben az esetben az I. rendű terheltet érte jogtalan támadás, így számára a *jogos védelmi helyzetet végül megállapította a Legfelsőbb Bíróság*, s felmentette őt az ellene emelt vádak alól.⁵⁶ A tényállás szerint a felek között első nap egy verekedés bontakozott ki, melynek során a felek orvosilag igazolható sérelmet nem szenvedtek. Másnap az I. rendű terhelt az utcán sétált, amikor a gépkocsival közlekedő III. rendű terhelt három utasával (a II. rendű terhelttel és két tanúval) az I. rendű terhelt mellé gurult. Köztük szóváltás alakult ki, majd az I., a II. és III. rendű terheltek között dulakodás alakult ki. A II. és III. rendű terheltek többször próbálták megütni az I. rendű terheltet, aki csak egy ütést kapott, melyet viszonzott. A felek a dulakodás során egy közeli árokba borultak, őket a helyszínre érkező két tanú választotta szét.

Bár a másodfokú bíróság elismerte, hogy a dulakodást nem az I. rendű terhelt kezdeményezte, számára a jogos védelmi helyzetet nem állapította meg. A Legfelsőbb Bíróság ítéletével megváltoztatta a másodfokú bíróság döntését, elismerve azt, hogy az I. rendű terhelt jogos védelmi helyzetben cselekedett, ugyanis az irányadó tényállás szerint ő nem lépett a jogtalanság talajára, az esetben a kölcsönösség nem állapítható meg. Az elhárító magatartás a létszámfölényre és az erőviszonyokra, továbbá arra való tekintettel, hogy az I. rendű terhelt alappal tarthatott a két tanú dulakodásba való bekapcsolódásától, szükséges és arányos volt.

Hasonlóan az előző ügyhöz, ez az eset is megfelelne az új Btk. 22. § (2) bekezdésének, hiszen az I. rendű terheltet *személye ellen irányuló, csoportosan elkövetett jogtalan támadás érte*.

4.3. A Bfv. III. 514/2010/5. számú ügy

Jelen ügyben⁵⁷ már az elsőfokú bíróság megállapította az I. rendű javára a jogos védelmi helyzetet, mely döntéssel – a tényállásra való tekintettel – egyetértek. Az I. rendű terhelt élettársi kapcsolatban él Sz. E.-vel, mely kapcsolatot Sz. E. rokonai, a háromtagú M. család soha nem nézte jó szemmel. Erről tudott az I. rendű terhelt is, így amikor az M. család látogatóba érkezett hozzájuk Sz. E. születésnapja alkalmából, ő tudatosan távol maradt az otthonától, s nem is szándékozott addig hazatérni, amíg a „vendégeik” náluk tartózkodnak. Miután azonban az M. család kérte, hogy térjen haza, s csatlakozzon hozzájuk, 23 óra magasságában hazatért. Ám hazaérkezése után az M. család rögtön kérdőre vonta, hogy miért cseréltette le a zárat, s köztük szóváltás alakult ki. Az I. rendű terhelt ezt követően kiment az udvarra, ahol

⁵⁶ Bfv. III. 32/2009/5. szám.

⁵⁷ Bfv. III. 514/2010/5. szám.

felvett egy feszítővasat. Élettársa követte őt, s kérte, hogy ne csináljon az eszközzel semmit, de ekkor már a rokonai is a helyszínen voltak. Az egyikük félrerántotta az M. család tagjai és az élettársa között helyet foglaló Sz. E.-t, a földre lökte, s ráült a hasára. A család másik két tagja az I. rendű terhelten ismét szóváltásba keveredett, mely dulakodásba csapott át, de nem lehetett megállapítani, hogy a tettlegességet ki kezdeményezte. Annyi bizonyos, hogy az I. rendű terhelt vonatkozásában az irányadó tényállás nem rögzített közvetlenül fenyegető magatartást. Az ő támadói a tényállás szerint nemcsak létszámbeli, de lényeges fizikai erőfölényben is voltak, az I. rendű terheltenek a fejét, illetve a vállát ütötték, aki a feszítővassal hadonászva a kapu felé hátrált, próbált az utcára menekülni. Az M. család két tagja azonban utolérte, s testszerte ütötték tovább. Az I. rendű terhelt ennek következtében a földre rogyott, ahol tovább rángatták, rugdosták, majd a kezénél fogva visszahúzták az udvarra, ahol ledobták a földre, ütlegelését, rugdosását azonban tovább folytatták. Az I. rendű terhelt ismételen megpróbált elmenekülni, de megint csak utolérték, visszahúzták az udvarra, ahol lefogták, elkezdték fojtogatni, majd ezt abbahagyva ismét rugdosták, a fejét az udvaron lévő egyik fatuskóba verték, majd miután az I. rendű terhelt végleg földre került, az M. család egyik tagja a hátára ült. Az I. rendű terhelt kitaró bántalmazása mintegy 30–40 percen át tartott.

Azt hiszem, nem kétséges, hogy *jelen esetben is helye lenne az új Btk. 22. § (2) bekezdése alkalmazásának.*

4.4. A Bfv. III. 535/2010/7. számú ügy

Az utolsó esetben a terheltek vonatkozásában *fel sem merült a jogos védelem kérdése*,⁵⁸ de a sértettek helyzete úgy vélem, felvet néhány kérdést. A tényállás szerint⁵⁹ a négy sértett egy éjjel az egyik szórakozóhely előtt parkoló autójukba szerettek volna beszállni, amikor a két terhelt közül az egyik provokatív jelleggel a kezében lévő poharat az autó egyik hátsó kereke mögé gurította. Az egyik sértett kiszállt, elvette a poharat az útból, s feltartott kezével jelezte a terheltek felé, hogy „nincs semmi gond”. A két terhelt ekkor a sértett felé indult, s annak közelébe érve a mellkasa felé rúgtak. Ezt látva a sértett három társa is kiszállt az autóból, s barátjuk védelmére keltek. A két terhelt és két sértett között dulakodás alakult ki, a másik két sértett megpróbálta őket szétválasztani. Úgy tűnt, hogy a sértettek felszólítását valamennyi fél elfogadta, s mindenki elindult a saját útján, amikor az I. rendű terhelt mellől térdelő helyzetből felálló sértettet az I. rendű terhelt tomporon szúrta egy késsel. Ennek hatására a négy sértett el akart menekülni a helyszínről, az egyiknek sikerült is beszállni az autóba, de az I. rendű terhelt behajolt annak ablakán, s ezt a sértettet is többször megszurta késével. A szúrások a sértett combját, térdét és kezét érték. Ezt követően a két terhelt a harmadik sértett felé vette az irányt, s miután a dulakodás hevében földre került, először fejbe rúgták, majd combon szúrták. A negyedik sértett kisebb, nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. Három társa sérülései

⁵⁸ A terheltek védője megpróbált hivatkozni rá, de már csak a felülvizsgálati eljárásban.

⁵⁹ Bfv. III. 535/2010/7. szám.

szintén nyolc napon belüli gyógytartamúak, de a támadott testtájékokra figyelemmel mindannyiuk esetében fennállt a súlyosabb sérülés reális esélye. A feleket végül a szórakozóhely biztonsági emberei választották szét, akik a terheltek felé megjegezték, hogy „*már megint ti vagytok, miért kell mindig balhézni*”.

A sértetteket tehát *éjjel érte felfegyverkezve elkövetett támadás*, olyan személyek részéről, akik nem először kötöttek bele arra okot nem adó emberekbe.

Véleményem szerint az új Btk. 22. § (2) bekezdése épp az ehhez hasonló esetek miatt került jogszabályi szinten rögzítésre, s úgy vélem, hogy *a szituációs jogos védelem törvénybe iktatása* figyelemmel az előző esetekre, indokolt lehet. Láthattuk ugyanakkor, hogy az esetek túlnyomó többségében a korábbi szabályozás, a régi Btk. szabályainak alkalmazása is ugyanarra az eredményre vezetett, mint amit az új szabályok alkalmazása is eredményezett volna, tehát felmentést.

Azon kritikákkal kapcsolatban, melyek szerint aggályos, hogy a támadó élete akkor is büntetlenül kioldható, ha a támadás nem is a megtámadott élete ellen irányult, arra a következtetésre jutottam, hogy jogos védelmi helyzetben ez egyáltalán nem gyakori. Az általam megvizsgált több mint harminc esetben mindössze egyetlen olyan volt, ahol a megtámadott jogos védelmi helyzetben cselekedve megölte a támadóját. A fenti négy esetben pedig azt láthattuk, hogy gyakoribb az, hogy a megtámadott személy egyáltalán nem képes érdemi védekezésre az őt ért jogtalan támadással szemben.

Ami pedig a visszaélészerű joggyakorlást illeti, úgy vélem, hogy kellő idő- és energiabefektetéssel, megfelelő szervezéssel, a régi szabályok is éppúgy alkalmasak arra, hogy valaki jogos védelmi helyzetet kreáljon magának, mint az újak, egyszerűen csak annyit kell bizonyítania hozzá, hogy az elhárításhoz szükséges mértéket ijedségből vagy menthető felindulásból lépte túl. Úgy vélem, hogy az új Btk. és a 4/2013. BJE azért került megalkotásra, mert a fenti esetekre is tekintettel indokolt, hogy a jog a jogosan védekező személy mellé álljon, s az ő szempontjait tartsa szem előtt azokkal szemben, akik a jogtalan támadásokból anyagi hasznot remélnek, vagy egyszerűen csak ebben lelik kedvüket.

5. Összegzés

A jogos védelem szabályozásának történetében a *legnagyobb változást* minden kétséget kizáróan az új Btk., azon belül is a 22. § (2) bekezdése, *a szituációs jogos védelem törvénybe iktatása* eredményezte. Mivel a 22. § (2) bekezdésében rögzített esetekben az arányosság kérdése nem vizsgálható, indokoltá vált a 4/2013. BJE megalkotása, mely eredményesebben szolgálja a jogos védelem új szabályainak helyes alkalmazását, mint korábban a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelvének III. része. Mivel az új szabály *megdönthetetlen vélelmet* állít fel arra, hogy a rögzített feltételek mellett megvalósuló támadást az élet ellen irányuló támadásnak kell tekinteni, a szabályozást számos kritika érte. A legtöbb kritika szerint a szabály alkalmazhat adhat a visszaélészerű joggyakorlásra, s túl nagy hatalmat ad a megtámadott kezébe akkor, amikor felhatalmazza a támadó életének kioltására még azokban az esetekben is, amikor kétséget kizáró módon nem állapítható meg, hogy a támadás valóban a megtámadott élete ellen irányult.

Áttekintve a Kúriának az elmúlt tíz évben hozott, jogos védelemmel kapcsolatos ítélezési gyakorlatát, arra a következtetésre jutottam, hogy ezek a félelmek nem reálisak.

Kutatásom során azt a megállapítást tettem, hogy a jogos védelem kérdése leggyakrabban akkor merül fel, amikor a terheltek és védők minden alap nélkül hivatkoznak rá a felmentő ítélet reményében. *A legtöbb esetben a jogos védelmi helyzete már eleve kizárta a jogtalan támadás hiánya vagy a kölcsönös támadás.*

Több mint harminc esetet vizsgáltam meg, s ezek között pusztán egyetlen olyan akadt, ahol az elhárító magatartás a támadó életébe került, viszont egyetlen olyan esetet sem találtam, amelyben a terhelteket a régi Btk. szabályai alapján elítélték volna az elhárításhoz szükséges mérték túllépése miatt, amikor az új Btk. 22. § (2) bekezdése alapján felmentése lenne indokolt. Mindebben kiemelt szerepe van a 22. § (3) bekezdésének, tehát annak, hogy az elhárításhoz szükséges mérték ijedségből vagy menthető felindulásból történő túllépése még mindig büntetlenséget eredményez.

Felmerül tehát a kérdés, hogy miért volt szükség egyáltalán a 22. § (2) bekezdésének beiktatására, ha a 22. § (3) bekezdésének alkalmazása is ugyanarra az eredményre vezetne. Bár az ítélezési gyakorlat azt mutatja, hogy valóban *gyakori az éjjel, fegyveresen, fegyverkezve vagy csoportosan történő támadás*, az is jól látszik, hogy jogos védelem ide vagy oda, ezen támadásokkal szemben védekezni nem vagy csak nagyon ritkán tudnak a megtámadottak, bármilyen lehetőséget is kapnak rá a jogalkotótól. Véleményem szerint a jövőben sem lesz gyakori, hogy a megtámadottak éljenek a szituációs jogos védelem adta lehetőségekkel, ha pedig mégis, akkor biztos vagyok benne, hogy a megdönthetetlen védelem alkalmazása nélkül, a régi Btk. szabályai szerint is ugyanúgy felmentő ítélet születne. *A jogos védelemnek ugyanis olyan következetesen alkalmazott ítélezési gyakorlata alakult ki*, melyben a bírói mérlegelés nagy szerephez jutott, s az eset összes körülményeit figyelembe véve tudott dönteni a bíróság. Úgy gondolom tehát, hogy ha továbbra is teret adnánk a bírói mérlegelésnek, akkor sem sérülnének azok az elvek és célok, melyek megvalósulása érdekében a jogalkotó újraszabályozta ezt a jogintézményt, viszont egészen biztosan elkerülhetőek lennének azok a hibás döntések, melyek a bírói mérlegelés lehetőségének kizárásából fakadnak.

Abstract

In the history of the regulation of self-defense, Act C of 2012 has resulted in the most substantial change. The greatest innovation in the act is the introduction of the situational self-defense, which creates an irrebuttable presumption that the unlawful attacks carried out under certain circumstances shall be considered as attacks against life. The new regulation has been criticized a lot, mostly because there are fears that the new rules of law will be misused. Through the case-law of the Supreme Court relating to self-defense in the last ten years, this study intends to reveal whether it was justified to include the situational self-defense in the new law or whether the concerns in connection with situational self-defense can be considered legitimate.